

Журко Галіна Станіславаўна

*Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Жамчужненскі яслі-сад», аг. Жамчужны, Рэспубліка Беларусь,
zhemch-sad@baranovichi.edu.by*

БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ ГУЛЬНІ ЯК СРОДАК ФІЗІчнага Выхавання

Беларускія народныя гульні — адзін з самых старажытных сродкаў выхавання, яны перадаюцца з пакалення ў пакаленне і цесна звязаны з навакольным асяроддзем, бытам і працоўнай дзейнасцю людзей, раскрываюць характар, звычкі і традыцыі беларусаў. Як правіла, беларускія народныя гульні рухомыя.

Ключавыя словы: дашкольнае выхаванне; беларускія народныя гульні; фізічнае развіццё; умацаванне здароўя; народныя традыцыі.

Zhurko Galina Stanislavovna

Zhemchuzhny Nursery-kindergarten, Zhemchuzhny, Belarus, zhemch-sad@baranovichi.edu.by

BELARUSIAN POPULAR GAMES AS MEANS OF PHYSICAL EDUCATION

Belarusian folk games — one of the oldest means of education, they are passed from generation to generation, and is closely related to the environment, life and employment of people, reveal the character, habits and traditions of the Belarusian people. As a rule, the Belarusian folk games mobile.

Key words: preschool education; Belarusian folk games; physical development; health promotion; folk traditions.

Уводзіны. Працу з дзецьмі дашкольнага ўзросту немагчыма ўявіць без наяўнасці ў ёй элементаў народнай педагогікі і традыцыйнай фізічнай культуры. Яны ўключаюць у сябе адзін з найбольш важных прынцыпаў выхавання — прынцып прыродаадпаведнасці. З дапамогай традыцыйных сродкаў і метадаў можна аказаць эфектыўнае ўздзеянне на гарманічнае развіццё дзіцяці, не парушаючы яго ўнутранага свету і сувязі з навакольным асяроддзем.

Фізічная культура займае вядучае месца ў выхаванні дзяцей, і адным з яе раздзелаў з'яўляецца рухомая гульня. Дашкольны ўзрост — гэта перыяд, калі дзіця хутка расце і развіваецца, авалодвае ведамі, таму вельмі важна дапамагчы яму навучыцца правільна ўспрымаць знешні свет, акаляючыя яго прадметы і з'явы. Задача ўстаноў дашкольнай адукацыі — забяспечыць усебаковае развіццё і выхаванне дзяцей. Выкананне яе здзяйсняецца рознымі сродкамі, сярод якіх важнае месца належыць гульні [1, с. 308].

Беларускія народныя гульні — адзін з самых старажытных сродкаў выхавання, яны перадаюцца з пакалення ў пакаленне і цесна звязаны з навакольным асяроддзем, бытам і працоўнай дзейнасцю людзей, раскрываюць характар, звычкі і традыцыі беларусаў. Як правіла, беларускія народныя гульні рухомыя.

Роля беларускіх народных рухомах гульняў як сродку фізічнага, эстэтычнага і разумовага выхавання абумоўлена тым, што яны садзейнічаюць правільнаму фізічнаму развіццю, умацаванню здароўя; развіваюць сілу, спрыт, вастрыню зроку і слыху, назіральнасць, кемлівасць, удумлівасць, вытрымку, калектывізм, клопат пра іншых, любоў да роднага краю, пачуццё справядлівасці і прыгажосці. Гэта адбываецца за кошт таго, што, з аднаго боку, дашкольнікі ўключаюцца ў практычную рухомую дзейнасць, развіваюцца фізічна, вучацца дзейнічаць і прымаць рашэнні самастойна; з другога боку, яны атрымліваюць маральнае і эстэтычнае задавальненне, знаёмяцца з народнымі традыцыямі, лепш пазнаюць навакольны свет.

Асноўная частка. Рухомыя гульні ствараюць атмасферу радасці і таму робяць больш эфектыўным комплекснае рашэнне аздаруленчых, адукацыйных і выхаваўчых задач. Актыўныя рухі, абумоўленыя зместам гульні, выклікаюць у дзяцей станоўчыя эмоцыі і павялічваюць фізічныя працэсы. Сітуацыя на гульнёвых пляцоўках, якія ўвесь час змяняюцца, прывучаюць дзяцей мэтанакіравана выкарыстоўваць рухомыя здольнасці і звычкі, забяспечваюць іх удасканаленне. Звычайна праяўляюцца такія фізічныя якасці, як хуткасць рэакцыі, спрытнасць, вокамер, раўнавага, навыкі арыентацыі ў прасторы, што адыгрывае важную ролю ў набыцці дзіцём жыццёвага вопыту. Неабходнасць падпарадкоўвацца правілам і пэўным чынам рэагаваць на сігнал арганізуе і дысцыплінуе дзяцей, прывучае іх кантраляваць свае паводзіны, развіваць кемлівасць, рухальную ініцыятыву і самастойнасць. Рухомыя гульні пашыраюць агульны круггляд, папаўняюць слоўнікавы запас, удасканальваюць псіхічныя працэсы.

Беларуская рухомая гульня зарадзілася спачатку як культывы абрад. З цягам часу яна набыла выгляд забавы, але ж захавала сваю асноўную накіраванасць на агульную фізічную падрыхтоўку, удасканаленне функцый арганізма, выхаванне маральна-валявых і творчых здольнасцей. Гульні былі дэтэрмінаваныя па ўзросце. Гуляць дзеці пачыналі яшчэ немаўлятамі: спачатку дарослыя забаўлялі іх, падкідвалі і гушквалі на руках, потым, калі дзеці маглі трымаць у руках прадметы, ім давалі самаробныя цацкі («лялькі»). Простыя фізічныя практыкаванні, якія, як правіла, суправаджаліся гульнямі, развівалі рукі маленькіх, а жартоўныя песенькі і прыгаворкі, імітаванне галасоў птушак і жывёл знаёмілі з навакольным жыццём, маральнымі

нормамі, дазвалялі атрымаць першае ўяўленне пра дабыню (іх можна выкарыстоўваць з першай малодшай групы). З узростам пашыралася колькасць гульняў і іх змест, яны значна ўскладняліся [2, с. 11].

Беларусы маюць своеасаблівую школу пешчання. Немаўлятак забаўлялі, прывучалі іх да элементарных гульняў з дапамогай забаўлянак, якіх багата накоплены ў народнай творчасці. Так, робячы гімнастыку, падкідвалі дзіця на руках, пахлопвалі яго па спіны, пагладжвалі па живоціку, згіналі ножкі, суправаджалі дзеянні спецыяльнымі забаўлянкамі, як імправізаванымі, так і ўстойлівымі, вядомымі ў той ці іншай мясцовасці.

Дух змагарства, магчымасць паспрабаваць свае сілы і вынослівасць былі характэрныя для гульняў дзяцей розных узростаў. Самай прастай і распаўсюджанай сярод іх была гульня «ў абгонку» («перагонкі», «хто каго абгоніць»). Сіла і спрыт патрабаваліся дзецям для хадзьбы на хадунах. Хадзьба на хадунах была справай не прастай, для авалодання ёю трэба было шмат трэніравацца. Гэта гульня захапляе перш за ўсё дзяцей больш старэйшага ўзросту.

Асноўнай рысай большасці беларускіх рухомых народных гульняў з'яўляецца тое, што яны патрабуюць шмат фізічнай энергіі, спрыту, кемлівасці, у выніку чаго дзеці атрымліваюць добрую фізічную нагрузку, загартоўку. Вясковыя дзеці ўжо ў падлеткавым узросце былі фізічна моцнымі і вынослівымі і маглі выконваць работы ў полі і па гаспадарцы, якія патрабавалі шмат сіл.

Трэба адзначыць, што ў сваім першапачатковым выкананні ўсе народныя гульні праводзіліся і праводзяцца на вуліцы і не патрабуюць ніякіх спецыяльных умоў і абсталявання. Гэта забяспечвае іх арганізацыю на свежым паветры даступнай, прычым сезоннасць беларускіх гульняў дазваляе праводзіць іх на працягу ўсяго года. Комплекснае ўздзеянне фізічнай актыўнасці і звычайных прыродных умоў на арганізм узмацняюць закаляючы эффект. Усе формы і сродкі традыцыйнай фізічнай культуры звязаны са звычайнымі ўмовамі, якія маюць важнае значэнне ў замацаванні здароўя дзяцей.

Народныя гульні ярка адлюстроўваюць лад жыцця людзей, іх побыт, працу, уяўленні аб гонары, адвазе, мужнасці. Гульня заўсёды была для дзіцяці крыніцай радасных эмоцый з вялікай выхаваўчай сілай. У народных гульнях захаваўся каларыт звычайў, самавыяўлення народа, своеасаблівасць мовы, формы і змест гутарковых тэкстаў.

Дзеці любяць вясёлыя лічылкі, гульні: «— Заяц белы, куды бегаў? — У лес зялёны. — Што там рабіў? — Лыкі драў. — Куды клаў? — Пад калоду. — Хто скраў? — Радзівон. — Выйдзі вон!»

Такім чынам, гульня здаўна займала ў жыцці дзіцяці важнае месца. Дзякуючы ёй, дзеці прывучаліся самастойна знаходзіць выйсце з крытычнага становішча, хутка прымаць рашэнні і ажыццяўляць іх, праяўляць ініцыятыву, набывалі важныя якасці, неабходныя ім у будучым жыцці. Народныя гульні спрыялі фарміраванню гарманічна развітай асобы, якая спалучае ў сабе духоўнае багацце і фізічную дасканаласць [3, с. 54].

Заклученне. Праграмны дакумент, па якім сёння працуюць педагогі дзіцячых устаноў дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь (вучэбная праграма дашкольнай адукацыі), прадугледжвае шырокае выкарыстанне беларускіх рухомых гульняў у вучэбна-выхаваўчым працэсе. У праграме прапануюцца ўзроставыя размежаванні рухомых гульняў, але кожны выхавальнік ці фізічны кіраўнік можа сам адапціраваць іх і для пэўнага ўзросту, і для пэўных умоў. Самі дзеці, мадыфікуючы знаёмыя ім гульні, могуць стварыць новыя, развіваючы сваю творчую актыўнасць, творчыя здольнасці.

Спіс цытаваных крыніц

1. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі (для ўстаноў дашкольнай адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання) / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. — Мінск : НІА, 2019. — 464 с.
2. Лях, Н. У. Беларускія народныя гульні ў фізічным выхаванні дзяцей дашкольнага ўзросту (з вопыту работы) / Н. У. Лях. — Мінск : Зор. Верасок, 2014. — 231 с.
3. Шебеко, В. Н. Физическая культура детей от пяти до шести лет : учеб.-метод. пособие для педагогов учреждений дошк. образования / В. Н. Шебеко. — Минск : Нац. ин-т образования, 2016. — 216 с.

УДК 373.24

Зарожная Вольга Вігальеўна

*Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Гарадзішчанскі яслі-сад», г. п. Гарадзішча, Рэспубліка Беларусь,
gorodistche-sad@baranovichi.edu.by*

АРГАНІЗАЦЫЯ ПРАЦЫ ПА САЦЫЯЛІЗАЦЫІ ДЗЯЦЕЙ У РОЗНАЎЗРСТАВАЙ ГРУПЕ ПРАЗ ГУЛЬНЯВУЮ ДЗЕЙНАСЦЬ

У дадзеным вопыце працы прадстаўлена абаснаванасць важнасці гульні ў сацыялізацыі дзяцей у рознаўзроставай групе. Раскрыта сутнасць працэсу сацыялізацыі ў рознаўзроставай групе дзіцячага сада праз гульнявую дзейнасць, асаблівасці яго рэалізацыі ва ўмовах дашкольнай установы. Прадстаўлена падборка гульняў, якія спрыяюць лепшай сацыялізацыі, накіраваныя на развіццё прафесійнай кампетэнтнасці педагогаў, развіваючага асяроддзя, якая забяспечвае самавызначэнне, самаактуалізацыю, самарэалізацыю кожнага дзіцяці ў адукацыйнай прасторы.

Ключавыя словы: гульнявая дзейнасць; зносіны; сацыялізацыя; рознаўзроставая група.